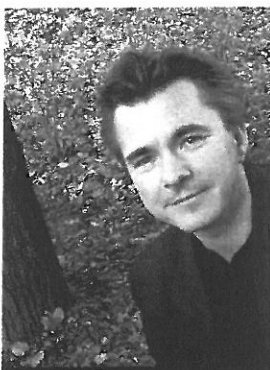

Lokaldiakoni på norsk:

Organisering og dynamikk

Hva betyr finansieringsform for etablering av soknediakonstillinger? Hvordan utvikler den diakonale virksomheten seg i menigheter som får diakon? Professor Harald Askeland drøfter i denne kronikken funnene i en upublisert kartlegging av diakonal organisering i norske menigheter.

I Harald Askeland (39) har Diakonhjemmets høgskole fått sin første professor, på feltet organisasjon og ledelse. Askeland er utdannet sosiolog med kristendomskunnskap i fagkretsen. Han har blant annet fartstid fra Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon (KA), og erfaring fra kirkelig forvaltning, utredning, forskning og lederutvikling. Han har forsket på kirkelig organisering og reformer, Kirkens økonomiske rammeordninger og kirkelig ledelse.

Siden 1996 har Helsedepartementet, Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon og Kirkerådet drevet prosjektet «Kirken og helsetjenesten – Samarbeid om fag og verdier». Prosjektet har sett på muligheter for samarbeid mellom kirkens diakoni og helsetjenesten. Arbeidet så langt peker i retning av at framtidige satsningsområder for samarbeid bør være forebygging, tiltak for svake pasientgrupper, utdanning overfor helsepersonell, samt innsats for fagutvikling og forskning. Samtidig henger muligheten for samarbeid sammen med de rammebetingelser som påvirker muligheten for etablering og organisering av lokal diakoni. På sentralt nivå har det vært arrangert konferanser mellom departementet, kirkelige organer og representanter for de diakonale institusjoner. Foreløpig har en i mindre grad fokusert på lokalt nivå og det samarbeid som der eksisterer – temaet er derfor satt opp på neste års konferanse.

Som del av forprosjektet ble det i 1998 samlet inn data om mønsteret for diakonstillinger i menighetene. Studien tok også for seg hvordan den diakonale virksomhet var organisert i menighetene og så på omfang og mønster av samarbeid mellom menighetens diakonale virksomhet og andre aktører (både offentlige og frivillige).

Denne typen samarbeidsrelasjoner vil få videre oppmerksomhet i tiden fremover. Da dette materialet tidligere ikke er publisert, vil jeg gjerne presentere noen hovedfunn. Jeg vil også peke på noen viktige muligheter og utfordringer for videre drøfting av relasjonen mellom kirken og helsetjenesten lokalt.

Mønstre for diakonstillinger og diakonal organisering

Med hensyn til diakonstillinger og organisering av diakonal virksomhet, har undersøkelsen fokusert på spørsmål om omfang og struktur. Resultatene sier derfor mest om den ytre ramme for lokal diakoni. Samtidig vil det være mulig å peke på noen sentra-

le trender med hensyn til betydningen av rammebetingelser og organisering.

Diakonstillingenes geografi

Med hensyn til omfang og mønstre for soknediakonstillinger (og andre diakonale stillinger) viste undersøkelsen at det i 1998 fantes ca 180 soknediakonstillinger. 37 prosent av de fellestråd som svarte, oppgav at det var ansatt diakon i ett eller flere av prestegjeldene i kommunen. Andelen som hadde opprettet andre stillinger med diakonale oppgaver var rundt 10 prosent. Materialet viste at slike stillinger ikke var jevnt fordelt mellom ulike kommunetypen eller mellom ulike deler av landet.

Eksistensen av diakonstillinger hang i stor grad sammen med kommunetype. Det var færrest diakoner i kommuner med få innbyggere, mens det var diakonstilling i nesten alle de største kommunene. Uten at analysen var konkret koblet til andre karakteristika ved kommunene, synes det å være grunn til å tro at diakonstillinger var knyttet til urbane og by(nære) kommuner. Samtidig var det betydelige forskjeller mellom de ulike bispedømmene og landsdelene. Alle de tre kommunene i Oslo bispedømme hadde diakonstillinger. Av de andre bispedømmene lå Tunsberg på topp. Andelen kommuner i bispedømmet der det fantes diakonstilling var her på 63 prosent, mens Nidaros lå på bunn med en andel på 23 prosent. For de øvrige bispedømmenes del varerte andelen opp mot 40 prosent.

Hvordan finansieres stillingene?

Undersøkelsen så på hvorvidt diakonstillinger var finansiert av menighetene, kommunene, statlig tilskudd eller i en kombinasjon av disse. Resultatene peker i retning av at finansielle tilskudd og rammebetingelser har vært viktige faktorer for oppretting av slike stillinger. Det statlige tilskuddet til diakonstillinger, som eksisterte fra midten av 1980-tallet til slutten av 1990-tallet, synes å være en vesentlig komponent i opprettelsen av slike stillinger. I hovedsak ►

er dette tilskuddet kombinert med kommunale tilskudd som finansieringsgrunnlag. For enkelte bispedømmer, særlig Agder og Stavanger, var det en høyere andel der slike tilskudd var kombinert med innsamlede midler. Enkelte steder synes det nå å være usikkerhet rundt finansieringsgrunnlaget for diakonstillinger, blant annet på grunn av nedskjæring i kommunale overføringer til fellestrådene. Et viktig spørsmål vil være hvorvidt den nye tilskuddsforvaltningen, lokalisert til bispedømmerådet, har bidratt til å endre de stabile rammebetingelser som gjorde oppretting av stillinger mulige.

Diakonen endrer organiseringen

Materialet tyder også på at diakoni synes å være et av de primære virksomhetsområder i den lokale kirkes råds- og frivillighetsstruktur. Dette kan en se av den høye andelen som oppgir at det finnes et eget diakoniutvalg. Oppretting av diakoniutvalg, og dermed en organisert diakonal virksomhet, er omfattende også når det ikke er ansatt diakon. Dette peker i retning av at frivillig diakonal virksomhet finnes i et flertall av norske menigheter. Imidlertid endret organiseringen noe karakter når slik stilling var opprettet.

Diakoniutvalg var opprettet i den lokale kirke i over 70 prosent av de kommuner som

Profesjonalisering synes å ha bidratt til samarbeid mot offentlige instanser.

inngikk i undersøkelsen. I nær halvparten av tilfellene var slike utvalg opprettet på soknenivå. Diakoni kan derfor synes å være en desentral og lokalt forankret virksomhet. Ansettelse av diakon påvirker dette bildet noe. Materialet viser at det oftest skjedde en viss sentralisering ved at diakoniutvalg ble organisert på kommunenivå. Unntaket var der en hadde ansatt diakon i flere prestegjeld i kommunen. I 1998 var det i liten grad utarbeidet diakoniplaner i den lokale kirke. De steder der det var ansatt diakon hadde naturlig nok i større grad gjennomført slikt planarbeid, men materialet tyder på at slikt arbeid var igangsatt mange steder. Dette kan ha hatt sin bakgrunn i Kirke-møtets fornyede behandling av en diakoniplan for Den norske kirke og kirkelovens presisering av menighetsrådenes ansvar på det diakonale området.

Variert mønster i samarbeid

Materialet fra undersøkelsen tyder på at det skjedde et betydelig samarbeid mellom lokal diakoni og andre aktører i lokalsamfunnet om konkrete tiltak. I rundt en fjerdedel av kom-

“ I 25 prosent av kommunene hadde den lokale kirke et aktivt samarbeid med instanser som kommunen, andre offentlige etater og frivillige organisasjoner.

munene ble det rapportert om samarbeid enten mellom kirken og kommunene eller mellom kirken og andre organisasjoner i lokalsamfunnet. Da spørreskjemaet ble sendt til fellestrådsnivå, var det mange enheter som ikke gav fyllestgjørende svar på lokalt samarbeid. Det er derfor grunn til å anta at omfanget av samarbeid er underrapportert.

Også her var det noen hovedtrender for mønsteret og innholdet i et slikt samarbeid. Arbeid rettet mot eldre var det dominerende felt der det ble drevet arbeid og samarbeid i lokalsamfunnet. Rundt en femtedel oppgav at de samarbeidet med øvrige frivillige organisasjoner i lokalsamfunnet. Her ble det rapportert om høyere samarbeid med allmenne organisasjoner enn med det kristelige organisasjonsliv. Dette arbeidet synes i stor grad å være rettet mot å bygge og vedlikeholde arenaer for fellesskap og sosial kontakt. Denne virksomheten eksisterte uavhengig av diakonstilling og var den som i høyest grad ble basert på frivillighet og egne eller innsamlede midler. Frivillighetssentraler og samarbeid om andre forebyggende tiltak var de tiltak som oftest ble realisert i kombinasjon med offentlige midler.

De stedene der det er ansatt en diakon – viser tallmaterialet – er det også økt forekomst av samarbeid med kommune og offentlige organer. Også innholdet i samarbeid var annerledes der en diakon sto for samarbeidet. Tiltak rettet mot utsatte grupper eller et mer generelt samarbeid i beredskaps- og planarbeid med konkrete offentlige sektorer og organer, skjedde oftere der det var ansatt diakon. Profesjonalisering synes å ha bidratt til samarbeid mot offentlige instanser og har rettet seg mot tyngre oppgaver.

Hovedtrekk, muligheter og utfordringer

Diakonstillinger synes i stor grad å være opprettet på basis av, eller i kombinasjon med, offentlige tilskudd. Eksistensen av økonomiske rammeordninger er derfor viktig. Det vil være grunn til å følge utviklingen på diakonisektoren når tilskuddene nå forvaltes og fordeles på bispedømmenivå. Endring av forvaltnings- og tilskuddsordninger vil kunne være sentralt for å finne kombinasjoner for finansiering med lokale aktører. Der det er ansatt diakon synes det å skje en viss sentralisering av organisering av diakoniarbeidet. Utviklingen

vil kunne berøre menighetsrådenes ansvar for og muligheter for å innarbeide diakoni i soknet. Samtidig medfører oppretting av stillinger som diakon at planer utarbeides, samarbeid med andre om tiltak øker og det synes å være en større bredde og differensiering av type tiltak og de målgrupper en arbeider mot. Det vil derfor være av interesse å vite mer om hvordan samspill med frivillige diakonale medarbeidere utvikler seg som følge av en økende profesjonalisering.

■ Funnene fra denne enkle undersøkelsen reiser utfordringer til forskning og fagutvikling rundt menighetenes diakonale virksomhet. Spørsmålsstillinger knyttet til organisering og rammebetingelser for lokal diakoni vil kunne være:

■ Hvordan utvikler omfanget og mønsteret av diakonstillinger seg som følge av en mer desentralisert og mindre stillingsorientert forvaltning av det statlige tilskuddet til lokal diakonal virksomhet?

Fører oppretting og ansettelse av diakoner til at den lokale rådsstrukturen (menighetsrådene) og frivilligheten svekkes, ved en sentralisering og profesjonalisering av kirkens diakoni på kommunenivå? Eller bidrar utviklingen til fornying av den diakonale virksomhet i samarbeid med andre organisasjoner og offentlig helsetjeneste?

■ Hvordan utvikler samarbeidsmønsteret seg mellom kirke, kommune og andre organisasjoner i lokalsamfunnet seg etter at ny kirkelig lovgivning nå har virket i drøyt fem år?

■ Vil selvstendigjøringen av den lokale kirke i forhold til kommunene føre til økt samarbeid eller til en segregering på helse- og sosialområdet? På dette feltet vil det også kunne være av interesse å kartlegge mønsteret av samarbeid som viser stor forskjell i utbredelse av slikt samarbeid etter bispedømmer.

Et siste område av interesse er å stille spørsmål hvordan omfanget av kirkelig eierskap eller medeierskap av diakonale institusjoner utvikler seg i bykommuner på soknenivå.

ILLUSTRASJONSFOTO: DIAKONI I LITURGISK DRÅKT